

SANS, nr 1, 2012

Barnatro som fångslar.

Det är svårt att frigöra sig från en uppväxt i en religiös släkt, berättar artisten Sara Lindh.

CHARLOTTE ESSÉN

Det har gått bra för Sara Lindh, både som skådespelerska, sångerska och musikalartist. Skådespelardebuten var i Fassbinders *Petra von Kants bittra tårar* på Göteborgs Stadsteater 1990 och redan 1993 fick hon Guldmasken för bästa kvinnliga skådespelerska. Sedan följde en mängd musikalroller, exempelvis i *Grease*, *West Side Story*, och som Sally Bowles i succémusikalen *Cabaret*. Sara har uppmärksammats för sina talroller, bland andra *Körkarlen* på Teater Galeasen och *Black Rider* på Elverket. Hon blev också den första att ta emot Annalisa-priset som varje år tilldelas en kvinnlig artist som gjort "iögonfallande och begåvade insatser inom sång, dans och teater". Priset fick hon för sin prestation i rollen som Sally Bowles i *Cabaret*. Och nu senast har Sara Lindh unisont hyllats i pressen för sin egen pjäs och enmansuppsättning *Carola och jag*.

Men under hela sin uppväxt och framgångsrika karriär har Sara fått kämpa mycket med sitt dåliga självförtroende och negativa själv bild, format sedan barndomen. Där fanns hela tiden en stor rädsla att hon inte kunde - egentligen kunde hon vare sig sjunga, dansa, spela teater eller skriva. Inte ens simma, fast det lärde hon sig till slut som vuxen. Trots alla framgångar i karriären var Sara innerst inne hela tiden övertygad om att hon egentligen inte klarade av någonting. Inombords tyngdes hon av kraven från barndomens gud, kände sig alltid otillräcklig, fylld av skuld och skam.

Det är otroligt mycket svårare att gå ur en religion än att gå in, menar Sara. Växer man dessutom upp i det, är det nästan omöjligt att gå ur utan att ha kvar religionen, på något sätt. Har man har levt igenom en tro, en gud och religion, blir det väldigt tomt ifall man lämnar den.

Vi träffas en solig eftermiddag i mitt skrivrum på Skeppsholmen, kulturön mitt i Stockholm. I huset strax intill finns Teater Galeasen, där Sara i början av 90-talet hade flera premiärer i bärande roller, till exempel i *Lulus lovsång*, *Körkarlen* och *Stjärnfall*. Vi börjar prata om hennes egen pjäs, med den gåtfulla titeln *Carola och jag*. Den handlar egentligen

inte alls om Carola Häggkvist, utan om en kamp att växa och att bli vuxen och ta ansvar för sitt liv, förklarar Sara.

– Carola och jag levde visserligen i samma religiösa föreställningsvärld. När Carola åkte ur Melodifestivalen, berättade hon i intervjuer att hon inte hade ”checkat av upstairs” ifall hon verkligen skulle delta i Melodifestivalen. Det var orsaken till att hon förlorade, tydligen.

Detta är så viktigt att förstå, menar Sara. Allting handlar om detta speciella tänkande, en religiös tankevärld som hon själv så väl känner igen. Har man en religion, måste man hela tiden be om tillåtelse, för alla svar finns där. Man tror att det är någon annan som ska bestämma och man lägger beslutet och framför allt ansvaret utanför sig själv.

– Men ibland vinner man och ibland förlorar man. Så är det ju bara.

Barndomsidyll i Bedom

I Saras föräldrars släkt var sammanhållningen stark. På ena sidan fanns familjens präst som höll i alla vigslar, födelsedagar, dop och begravningar. Prästen var släktens trygghet och det var till honom man gick för att prata om man hade problem. Den andra sidan av släkten präglades starkt av en liten norrländsk by och dess invånare. Hon kallar byn för Bedom, ett fiktivt men passande namn. Byn kretsar kring två fundament – Evangeliska Fosterlandsstiftelsens bönehus och farfar konditors marsipanfabrik. Där jobbade hela släkten.

– Det tar fem minuter att gå igenom hela byn från ena sidan till den andra, säger Sara. För oss barn var det ett himmelrike. Det var tryggt och med en varm gemenskap. En skyddad värld.

Men det fanns också en baksida, som en oerhörd begränsning vad man fick prata om och vad man fick ifrågasätta. Frågor om andra religioner togs aldrig upp eller diskuterades till exempel. Min mamma och jag har pratat mycket om det bildningskomplex som gått i arv bland kvinnorna i hennes familj. Det krävs några generationer för att bryta sådant.

– Det var obehagligt med djävulen, Satan och helvetet också. Det sätter igång oerhörda fantasier hos barn. Bland kusinerna gick det runt fruktansvärda historier om vad de hade sett eller hört. Tungomålstalandet var också en mycket märklig företeelse. Vad var det för krafter som sattes igång? Viktigt var att inte förhäva sig eller försöka vara något annat än vad man var. Fötterna på jorden. Men det var en kärleksfull miljö, barnen agades inte och vi fick titta på TV och läsa böcker. Däremot fanns det en inbyggd självcensur hos barnen.

– Jag minns när vi skulle göra en kabaré för våra föräldrar hemma i vardagsrummet. Vi skulle sjunga Abbas *Money, Money, Money*, men plötsligt ställde sig en kusin upp och

protesterade desperat mot det syndiga temat i låten.

Misslyckas man blir fallet högt

Sara menar att det är problematiskt att människor i alltför isolerade församlingar begränsas.

– Man förväntas vara som ett barn inför gud. Ska du komma till himmelriket, måste du vara öppen och bara ta emot, inte ifrågasätta, släppa det kritiska. Det är ju livsfarligt.

Alla Saras släktingar var kristna. Saras morfar och hennes pappa missionerade på Gotland och sov skavfötters på kökssofforna hos bönderna. Saras mamma och pappa träffades på en kristen folkhögskola. De gifte sig och bosatte sig i Bedom, och Sara och hennes två bröder föddes.

– Som liten tyckte jag att alla min släkt var godare än andra människor. Men vad är det egentligen att vara god? Godhet kan lätt leda till skenhelighet. Om man är övertygad om att man har rätt sätter man sig gärna lite högre än andra människor. Men misslyckas man blir fallet högt. Sex var ett mycket laddat ämne. Den största skräcken för många var att bli gravid utan att vara gift. Det fanns "Ja till livet"-affischer uppsatta på väggarna i kusinernas rum. Denna fråga blev senare konfliktfylld för Sara, som både gjorde abort och fick barn med en man som senare inte levde med.

– Min föreställning "*Carola och jag*" har öppnat upp för en dialog mellan mina kusiner och många har gjort samma resa som jag, säger Sara. Få går regelbundet i kyrkan numera. Några har behållit någon form av relation till Evangeliska Fosterlandsstiftelsen, men nästa alla har ifrågasatt sin tro på ett eller annat sätt.

Fördömd i Stockholm

Fyra år gammal flyttade Sara och familjen till Stockholm, för att pappan hade utbildat sig till violinist fått arbete i Filharmonikerna. Farfar ansåg inte att det var ett riktigt jobb att vara musiker, även om han senare var stolt när pappan spelade klassisk musik.

– Vi blev väl släktens svarta får, speciellt när föräldrarna skilde sig efter en ganska kort tid i Stockholm.

– Jag, min storebror och mamma flyttade till en hyrestvåa i betonggettot Sättra och jag fick börja på dagis, säger Sara. Det var en enorm kontrast.

Jag har blivit ett Guds barnbarn, ett barn till en avfälling. Att vara barn till en avfälling innebär att man vet att man ligger illa till. Det vet jag eftersom alla ber för oss. Jag är fyra år och

fördömd. Ur 'Carola och jag'

Varken hennes mamma eller pappa fortsatte att gå i kyrkan, men Sara och hennes bröder gick i söndagsskola och var trogna EFS:are. I tonåren sprang Sara runt i olika församlingar och försökte bli frälst, få en självförtroendeboost av Jesus, som hon säger.

– I Pingstkyrkan var det mer drag än i EFS. Folk föll i trans runtomkring och talade i tungor, så en gång ställde jag mig tillsammans med en kompis längst fram och vi bad intensivt och hårt om att bli uppfyllda av den Helige Ande. Vi ville bli höga på Gud. Jag lyssnade med elefantöron och fascinerades när folk i närheten plötsligt föll in i tungomålstal. Tänk att plötsligt kunna prata ett annat språk. Guds språk. Vilken kick det hade varit! Då hade jag blivit frälst för resten av livet tror jag. Men det hände naturligtvis ingenting. Vilket var tur, kan jag tycka idag.

Misslyckandet att aldrig bli frälst följde Sara i tonåren – det är förnedrande att inte bli utvald.

– Skuld och skam hade jag ju gott om redan innan. Mamma tyckte inte heller att vi skulle berätta för 'dem där upp' i Norrland om vissa 'syndiga tonårsgrejer' som Sara hade gjort. Numera förstår jag att det var mer för att skydda mig än dem.

Saras relation till sin mamma är bra, men hon undrar ibland hur mamman kunde hantera allt detta. Mamman var yngst och oönskad i en stor syskonskara, sveptes med av pappans entusiasm och energi, men blev sedan lämnad för en yngre kvinna. Det finns mycket sorg i hennes historia. Hon skriver nu om sitt liv och har lovat Sara att hon ska få läsa när hon känner sig redo. Idag är mamman en harmonisk och lycklig pensionär.

Varenda lov och sommar tillbringades uppe i Bedom hos farfar och farmor och kusinerna.

– Vi hade väldigt kul däruppe och det har präglat mig positivt också, säger Sara. De vuxna öste kärlek över barnbarnen. Det var fantastiskt. Men under ytan fanns det mycket vi inte visste om, mycket kärlekslöshet. Vi barnbarn fick allt det våra föräldrar inte fick och jag och mina syskon blev omfrälsta i marsipan om och om igen. Saras mamma påminde nyligen om hur Sara och hennes lillebror uppfostrade henne efter sina besök hos släktingarna på loven.

– Vi bad bordsbön och läxade upp henne på ett provocerande, lillgammalt sätt om att man inte fick röka, svära och svära, säger Sara. Mamma blev rasande och on ställde sig mitt i köket och svor som en borstbindare, vilket vi förstås skrattar åt idag. Men det kan inte ha varit lätt för henne.

Livskris

Idag är Sara övertygad om att hennes religiösa bakgrund var en av orsakerna till hennes stora livskris, som bröt ut samtidigt som hon hyllades för sin roll som Sally Bowles i musikalen *Cabaret*. Mycket handlade om hennes Florence Nightingale-komplex, menar hon. Många jobbiga saker hände och hon drev sig själv alltför hårt under alltför lång tid. Till slut kollapsade hon.

– Det är svårt att vara god. Vad jag än gjorde, så föll mitt egenvärde. Jag var inte värd någonting, säger Sara. I grunden handlade det om många års förnekande – vem var egentligen jag utanför scen? Och det växte en enorm rädsla att jag skulle förlora mig själv.

Det hjälpte inte med alla hyllningskörer och lysande recensioner, Sara trodde inte på vad någon sa eller skrev. Sara trodde inte på vad någon sa eller skrev. (Hon föraktade alla i sin omgivning, och framförallt föraktade hon sig själv och tyckte att hon lurat alla.

– Jag skämdes för allt jag hade gjort. Det var en djup depression. Jag ville inte leva och kunde lika gärna ha hoppat från en bro, säger Sara. Men jag hade ju barn som tur var, så det blev inget med det.

Depressionen behandlades dock framgångsrikt med professionell hjälp. Den religiösa problematiken däremot, den skrev hon sig ur genom att nedteckna varje smärtsam situation i livet som hon kunde minnas.

– Jag bestämde mig för att skriva så ärligt jag kunde och utifrån mina egna upplevelser, där jag blottade mig själv och mina egna misslyckanden. Sedan vred jag allting ett varv till och ett varv till, tills det blev absurt. Då kom skrattet. För mig var det förlösande att jag faktiskt kunde skratta åt eländet som jag inte ens kunnat prata om. Och så småningom resulterade stora delar av texterna i pjäsen *Carola och jag*.

Vägen tillbaka

När jag ber Sara att beskriva sin barndom i *Bedom* med ett enda ord, säger hon snabbt, utan att tveka:

– Ett paradys. Ett marsipanparadis.

Men det var med barnets ögon. Idag skulle hon inte vilja kalla *Bedom* för ett paradys.

– Nej, jag ser det med andra ögon som vuxen. Man kan inte leva som fina guldfiskar i en glasskål, säger Sara. Skålen kan lätt trilla över kanten och krossas mot golvet. Och då ligger man där och kippar efter andan. Men det finns hopp. Livet finns därute.

När hon var yngre handlade samtalet uppåt, med Gud, om att 'ge mig ett tecken på att livet har en mening, då lovar jag att tro på dig alltid, bara jag får ett tecken, ett enda pyttelitet –bevis'. Det var som om jag ringde upp Gud hur många gånger som helst, men han ringde aldrig tillbaka. Det var en envägskommunikation. Samtalen övergick då att be om saker, 'låt mig träffa rätt kille', 'låt mig hitta en lägenhet' eller 'låg mig få det här jobbet'. Senare fungerade skrivandet som en förlösare av smärtpunkter, speciellt då hon kunde se vad hon lagt fokus på dittills i livet.

– Jag föll fritt och landade hårt. Men om man tillåter sig ligga kvar där nere i sörjan börjar man till slut upptäcka nya saker. Det var smärtsamt men efter ett tag började jag långsamt acceptera att jag inte är perfekt och att inte försöka leva upp till en massa omöjliga saker. Det gäller att våga titta på sina egna tillkortakommanden och våga skratta åt dem. Så jag låg där i dyn och kravlade runt ett tag. Efter att jag till slut lyckades hasa mig upp har jag blivit mycket mer nyfiken, vetgirig och orädd.

Sara har fått dramatikerstöd för en omfattande, ny produktion, samtidigt som hon skrivit nya pjäser. Hon planerar också en ny enmansföreställning baserad på Karen Armstrongs bok *Genom den trånga porten* med planerad premiär på Södra Teatern i samarbete med Blixten & Co våren 2012.

– Jag älskar också att undervisa och har haft ganska många elever i perioder. Unga artister och skådespelare behöver kloka mentorer. Jag inbillar mig att jag blivit en sådan.

Sara är nu i en ny fas i livet, hon är optimistisk och har en enorm energi. Men samtidigt vet hon inte riktigt vilket håll hon ska gå framöver.

– Det är väl så när man är mitt i livet. Om man vill ändra på någonting så har man möjlighet att göra det nu. Men å andra sidan skolade min pappa om sig till fotograf när han var sextiofem. Han blir aldrig gammal i huvudet och är en bra förebild på många sätt. Kanske blir jag regissör, hästuppfödare eller författare? Vem vet? Jag har bestämt att sluta slå på mig själv. Och vem bryr sig egentligen om att man snubblar till ibland. Alla har fullt upp med sitt. Om jag får en dålig recension eller någon tycker illa om mig – hur farligt är det, ärligt talat?

© Dessutom tar det tid och kraft att hålla på och självömka. Det finns så mycket annat jag vill hinna göra i livet.

Meningen med livet

Det var tankar på livets mening som gjorde det svårt för Sara att lämna religionen.

– För religiösa människor finns inte tilliten att livet är meningsfullt utan tron på något högre. Det är väldigt individuellt och jag respekterar folk som väljer den vägen.

Himlen och helvetet finns i allra högsta grad här på jorden, Det är inte så himla lätt att vara människa. Vi behöver andlighet i våra liv. Jag tycker dock att det är mer intressant att fråga sig *vad* Gud är för människor, än att fråga sig om Gud *finns*.

Detta hade Sara svårt för tidigare, eftersom hon alltid var på väg någonstans. Men nu är hon ute i världen och stundtals kan det bli mycket intensivt.

– Jag har fått mer kraft av att leva i nuet, säger Sara. Och ärligt talat så jag inte ett dugg intresserad av vad som händer sedan. Det här livet är tillräckligt intressant och gudomligt i sig självt.

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.
Copyright 2015 CHARLOTTE ESSÉN